

Шишко Валерій Валерійович, доцент кафедри загальноправових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ

У сучасному міжнародному праві боротьба з гендерно зумовленим насильством визнана одним із ключових пріоритетів у сфері захисту прав людини та досягнення гендерної рівності. Незважаючи на значні зусилля на рівні Організації Об'єднаних Націй, зокрема через Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, необхідність у спеціалізованому, комплексному та юридично зобов'язуючому регіональному інструменті залишається нагальною [1]. Саме у цьому контексті Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція), відкрита для підписання у 2011 році, набула статусу провідного міжнародного стандарту, що визначає цілісний підхід до викорінення цього суспільного явища [2]. Стамбульська конвенція відіграє ключову роль у міжнародній системі протидії гендерно зумовленому насильству, оскільки вона вперше встановлює всеосяжну правову архітектуру, яка охоплює запобігання, захист жертв, притягнення кримінальників до відповідальності та впровадження комплексних інтегрованих політик. Вона чітко закріплює, що насильство щодо жінок є формою дискримінації та порушенням прав людини, зобов'язуючи держави-учасниці не лише утримуватися від дій, що спричиняють насильство, але й активно вживати заходів для його попередження та захисту постраждалих. Таким чином, Конвенція радикально підвищує правові стандарти, вимагаючи від сторін криміналізації широкого спектра актів ГЗН, включаючи психологічне та економічне насильство, переслідування та примусові шлюби.

Ця Конвенція також передбачає ефективний механізм контролю – Групу експертів із протидії насильству (GREVIO), яка здійснює моніторинг виконання положень через оціночні раунди та надає конкретні рекомендації державам. Впровадження її норм на національному рівні забезпечує гармонізацію законодавства та сприяє формуванню єдиного європейського простору, вільного від гендерного насильства. Визнання насильства щодо жінок формою дискримінації означає, що воно не є лише приватним чи кримінальним правопорушенням, а є глибоко вкоріненим соціальним явищем, що підтримує нерівне становище жінок і перешкоджає реалізації їх прав і свобод. Якщо держава не вживає належних заходів для запобігання насильству щодо жінок та покарання за нього, вона фактично санкціонує дискримінацію, порушуючи своє основне зобов'язання щодо забезпечення рівності. Це зобов'язання вимагає не просто формальної рівності перед законом, а фактичної рівності, яка неможлива без

усунення фізичних, психологічних та економічних бар'єрів, створюваних насильством.

Ключовим наслідком цього визнання є перехід від негативних зобов'язань до позитивних. Негативне зобов'язання – це обов'язок держави утримуватися від вчинення актів насильства або заохочення його вчинення органами державного примусу (наприклад, поліцією чи військовими). Однак, оскільки переважна більшість випадків насильства відбувається у приватній сфері, міжнародне право вимагає позитивних зобов'язань, що передбачають активні дії держави. Ці дії охоплюють чотири основні напрями: запобігання (освітні програми, робота зі стереотипами), захист (гарячі лінії, притулки), переслідування правопорушників (ефективне розслідування та покарання) та комплексні політики (надання відшкодування та соціальної підтримки).

Стамбульська конвенція зобов'язує держави-учасниці криміналізувати низку форм гендерно зумовленого насильства, які раніше часто ігнорувалися або вважалися лише адміністративними чи цивільно-правовими порушеннями. Це створює всеосяжний захисний периметр, який охоплює не лише тілесні ушкодження, але й тонші, проте не менш руйнівні форми контролю та зловживань. Такий підхід відображає усвідомлення, що гендерно зумовлене насильство є комплексним явищем, спрямованим на підтримання влади та контролю над жертвою.

Ключовим нововведенням є вимога криміналізувати психологічне насильство, переслідування та примусові шлюби. Психологічне насильство (ст. 33) – це навмисне завдання серйозних психологічних страждань особі шляхом погроз, принижень, ізоляції, що може мати не менш тривалі та важкі наслідки, ніж фізичні травми. Переслідування (ст. 34), включає небажану та повторювану поведінку, яка викликає страх або занепокоєння, визнано прямим порушенням особистої недоторканності та безпеки. Примусовий шлюб (ст. 37), у свою чергу, розглядається як форма насильства, що є порушенням права особи на вільне волевиявлення і самовизначення, а також як порушення її фізичної та психічної цілісності.

Таким чином, Стамбульська конвенція є стратегічним імплементаційним інструментом у міжнародній боротьбі з гендерно зумовленим насильством, що значно посилює та деталізує загальні зобов'язання, встановлені міжнародними актами ООН. Її визначальна роль полягає у встановленні комплексної та інтегрованої правової моделі, що вимагає від держав системного підходу. Конвенція не лише розширила юридичне визначення насильства, включивши психологічне, економічне насильство та переслідування, але й встановила жорсткі зобов'язання щодо криміналізації цих діянь, що забезпечує адекватну реакцію кримінального правосуддя на всі форми гендерно зумовленого насильства. Роль Стамбульської конвенції полягає у встановленні фундаментального юридичного мінімуму для Європи та поза її межами, що слугує каталізатором для трансформаційних змін у національних правових системах та суспільній свідомості.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. 1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). 2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

*Шраменко Віталіна Віталіївна, здобувачка вищої освіти 2 курсу навчально-наукового експертно криміналістичного інституту НАВС
Науковий керівник: Шаповал Л.І., доцент кафедри цивільного права та процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент*

ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ

Дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа або група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [1].

Актуальність гендерної нерівності за часту має давню історичну спадщину, адже проблеми, пов'язані з обмеженням прав жінок і чоловіків покладанням на них гендерних стереотипів склалися століттями. Ці ж стереотипи призводять до виникнення бар'єрів для жінок і чоловіків у вільному виборі професійної діяльності у економічній, соціальній, політичній та освітній сферах, а також у сфері охорони здоров'я та сім'ї. Науковими дослідженнями з приводу гендерної нерівності займалось безліч науковців таких як О. М. Царенко, Т. О. Марценюк, Н. О. Паламарчук, Т. О. Кришня, Л. В. Малес, О. С. Саєнко, Ю. В. Ярова, С. І. Поляруш. Але зазначена проблема потребує обговорення та вирішення її в подальшому, винесення на конференціях та поширення на різних платформах для інформування людей.

Пряма дискримінація – це коли особа зазнає обмежень або позбавлень своїх трудових прав і свобод через явне розрізнення за статтю. У випадку непрямої дискримінації існують встановлені умови, критерії які формально визначаються нейтральними, але фактично пригнічують права представників певної статі, якщо такі дії не є обґрунтованими.

Не дивлячись на те, що чоловіки і жінки мають однакові права у виборі професії та працевлаштуванні, - за статтею 174 КЗпП [2], забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими або